

СОЦІАЛЬНИЙ ТЕАТР ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЛАГОДЖЕННЯ ДІАЛОГУ МІЖ РІЗНИМИ СПІЛЬНОТАМИ

Дар'я Виставкіна,

канд. соц. наук, доцент кафедри журналістики, реклами
та медіакомунікацій Одеського національного університету імені
І. І. Мечникова
e-mail: vystavkina.dara@gmail.com

У сучасному українському суспільстві відбувається забагато подій на перетині конфліктних ситуацій, що потребують порозуміння, діалогу та майданчиків для налагодження зв'язків між представниками різних соціальних спільнот. Одним із екологічних шляхів розбудови діалогу є соціальний театр. Він дає можливість групам, які не мають у суспільстві «голосу», бути почутими, подати свою версію подій, котра може відрізнятись від версії «більшості», висловити свої почуття крізь призму набутого досвіду.

Ключові слова: соціальний театр, діалог, соціальні спільноти.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми та її зв'язок із науковими й практичними завданнями.

18 січня 2011 року набув чинності Закон України «Про соціальний діалог в Україні», у якому надається визначення соціального діалогу в соціально-економічній сфері: «Соціальний діалог — процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин» [3]. Але вибух воєнізованого

конфлікту на Сході, різноманіття в тлумаченні історії різними соціальними спільнотами, «тематизування» інформаційного простору навколо колективних травм поставили питання про більш широке розуміння соціального діалогу. Взагалі соціальний діалог є формою соціальної комунікації між будь-якими акторами: індивідами як носіями певних соціальних ролей, соціальних груп, спільнот та інституцій, які мають певні позиції та диспозиції в соціально-політичному, соціально-економічному або соціально-культурному просторі. Крім державних та правових інструментів урегулювання соціальних відносин, що діють на інституціональному рівні, існують ініціативи активістів, які намагаються використувати доступні їм шляхи розбудови соціальних діалогів: просвітницькі акції та перформативні постанови із соціальним закликком. Саме на них й зосередимо увагу.

Метою цього дослідження є визначення функцій соціального театру та перформансів у налагодженні діалогу між різними спільнотами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Ефективність соціального театру вже визнана як інструмент гармонізації середовища в школах, тюрмах, лікарнях. При цьому деякі західні вчені порівнюють соціальний театр із «соціальною фабрикою», маючи на увазі очікування видимого результату в соціальних навичках, як-то: когнітивність, комунікативність, креативність тощо [5]. Але не існує одного тлумачення соціального театру, тому що з'явилися різні його форми, що мають різні соціальні ефекти. Так, Анна Сеймор говорить про соціальний театр як простір для вираження позицій та потреб різних спільнот (ком'юніті) [7, 28]. За Дарією Лавриненко, метою соціального театру є представлення суспільству критичних ситуацій для колективної рефлексії. При цьому глядач стає «просьюмером» — тим, хто створює та водночас споживає театральну дію [6]. Деякі вчені вважають доречним використання соціального театру в конфліктних та постконфліктних ситуаціях, пов'язаних з історичними подіями [4].

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Історично можна виокремити три тлумачення соціального театру:

- а) класичний, у якому є осмислення суспільних явищ та процесів;
- б) пропагандистський;
- в) опозиційний як виклик класичному театру або пропагандистському.

Але сьогодні, коли йдеться про соціальний театр, мають на увазі дещо інше, а саме: можливість виразити певну думку або почуття через імпровізацію та партисипацію з глядачем. Якщо зануритись в історію розвитку такого соціального театру, то його джерелом є «Театр спонтанності» Якоба Морено та «Театр пригноблених» Аугуста Боал.

2. На початку 20-х років ХХ століття Якоб Морено, який є автором соціометрії, запропонував нову методіку психодрами. Він стверджував, що активні дії пацієнтів дозволяють отримати значно більший результат, ніж розмови за методикою Зігмунда Фрейда. Водночас він упроваджує терміни «групова терапія» та «групова психотерапія». Однією із перших спроб використання театральної постанови з вдалим ефектом у практиці Морено було розігрування ним із подругою фантазій чоловіка, який був на межі скоєння самогубства. Однак оформлення методу психотерапії пов'язують з актрисою Барбарою, яка лихословила та була агресивна з чоловіком у реальному житті, граючи при цьому невинних дівчат на сцені. Учений запропонував їм відігравати те, що відбувалося в їхньому домі, а потім грати дитячі спогади та фантазії. Через декілька місяців таких «вистав» й аналізу Морено зафіксував зцілення та покращення міжособистісних стосунків. У 1924 році вийшла книга «Театр спонтанності», у якій виокремлено чотири типи психологічного театру:

- театр конфлікту;
- театр імпровізації;
- терапевтичний театр, де глядач грав самого себе;
- театр створення, спрямований на самоактуалізацію особистості [3].

3. Аугусту Боал у 1970-х роках створює «Театр пригноблених» для допомоги людям у побутових та політичних ситуаціях. Мета цього соціального театру – надати право голосу тим, хто зазвичай його не має. Йому притаманні наступні риси:

- актуальність тематики;
- документальність (тільки реальні події/хроніки та власний досвід «акторів»);
- варіативність форми та сценарію;
- діалог, партисипація глядачів (рефлексії, дискусії, «заміщення» акторів).

Ефективність методики полягає у створенні можливостей для діалогу, критичної рефлексії соціальної реальності та активного пошуку рішень соціальних проблем без звернення до влади. Як інтерактивна форма театру вона заснована на співучасті, допомагає людям проводити репетицію дій і знайти в безпечному просторі різні можливості, які пізніше можна реалізувати в житті [2].

4. До сучасних форм соціального театру можна віднести наступні, найбільш відомі та популярні: плейбек (наративний театр), форум-театр (пригноблених, невидимих тощо), навчальний театр (медицина, педагогіка), терапевтичний театр, театр у запропонованих обставинах (тюремний театр, Theatre of War Productions), перформанси (музейний театр, імпровізації). Найчастіше це стихійно організовані окремі «театри», засновані активістами та ентузіастами. Їх увага фокусується на драматичних подіях як окремих осіб, так і представників певних соціальних груп; соціальних проблемах суспільства тощо.

Таким чином, загальними функціями соціального театру є комунікативна, консолідуюча, пізнавальна, терапевтична, адаптаційна, реабілітаційна та креативна.

Висновки та перспективи дослідження.

Кожний театр за власною природою є соціальним, але наразі отримав

визнання вільний театральний формат, спрямований на суспільний діалог, який і визначається як «соціальний».

У широкому сенсі суспільний діалог — це діалог між класами й соціальними групами щодо узгодження їхніх інтересів у розподілі економічних, політичних та культурних ресурсів. У вузькому сенсі суспільний діалог — це процес визначення та зближення позицій, досягнення порозуміння та прийняття спільних рішень різними соціальними групами.

У своїх лекціях Джудіт Акройд (Judith Askroyd) говорить про подвійну мету соціального театру: сприяти змінам громадської думки й поведінки та заохотити публіку до партисипації. Саме тому важко переоцінити ту роль, яку соціальний театр почав виконувати в українському суспільстві в умовах необхідності єдності, кооперації та активної дії.

Література:

1. Морено Я. Л. Вікіпедія. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Морено,_Якоб_Леви (дата звернення: 01.12.2019).
2. О методике театра угнетенных. Театр для диалога. URL: <http://tdd.org.ua/ru/o-metodike-teatra-ugnetennyh> (дата звернення: 01.12.2019).
3. Про соціальний діалог в Україні : Закон України від 23 грудня 2010 року №1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17> (дата звернення: 01.12.2019).
4. Applied Drama. Theatre as Social Intervention in Conflict and Post-Conflict Contexts. Edited by Hazel Barnes and Marié-Heleen Coetzee. Cambridge Scholars Publishing, 2014. URL: <https://www.cambridgescholars.com/download/sample/57842> (дата звернення: 01.12.2019).
5. Hughes J. Theatre and the social factory. Research in Drama Education. *The Journal of Applied Theatre and Performance*. 2017. Vol. 22. Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13569783.2017.1285875> (дата звернення: 01.12.2019).

6. Lavrinienko D. Theatre as a Tool in Education and in Social and Political Activism : David Greig's Dr. Korczak's Example (2001) and Caryl Churchill's Seven Jewish Children : A Play for Gaza (2009). Master Dissertation. Universitat de Barcelona, 2015. URL: <https://hdl.handle.net/2445/67842> (дата звернення: 01.12.2019).

7. Seymour A. Dramatherapy and social theatre : A question of Boundaries. Dramatherapy and social theatre. Necessary dialogues. Ed. by Sue Jennings. 2009. 240 p.

УДК 304:379.8

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2019.25.195587>

Социальный театр как инструмент выстраивания диалога между сообществами

Дарья Выставкина,

канд. соц. наук, доцент кафедры журналистики, рекламы и
медиакommunikаций Одесского национального университета имени
И. И. Мечникова
e-mail: vystavkina.dara@gmail.com

В связи с драматическими событиями, уходящими корнями в исторические реалии, в украинском обществе возникает много конфликтов и недопонимания, которые требуют диалога и платформ для налаживания связей между представителями различных сообществ. Одним из таких экологических способов построения диалога является социальный театр.

Можно сказать, что каждый театр по своей природе является социальным, но мы говорим о свободном театральном формате, целью которого является открытый публичный диалог. В широком смысле, социальный диалог – это диалог между классами и социальными группами, которые занимают определенную позицию в социальном пространстве, в зависимости от экономических, политических и культурных ресурсов. В более узком понимании, это процесс определения собственных позиций и диспозиций

разными социальными группами для достижения понимания и принятия общих решений.

Современные формы социального театра включают в себя: playback (нарративный театр), форум-театр (театр «угнетенных», «невидимых» и т. д.), просветительский театр (сферы медицины, педагогики), терапевтический театр, театр в предлагаемых обстоятельствах (тюремный театр, театр военных произведений), перформансы (в музеях, на улицах и т.д.). В основном они представляют собой аматорские театры, которые основаны активистами и энтузиастами. Их фокус сосредоточен на драматических событиях людей, которые представляют уязвимые группы с определенными социальными проблемами. Джудит Акرويد в своих лекциях говорит о двойной цели социального театра: способствовать изменениям общественного мнения и поведения, а также поощрять общественность к взаимодействию. Вот почему трудно переоценить роль социального театра в достижении единства, сотрудничества и активности.

В целом, функции социального театра можно разделить на коммуникативные, консолидирующие, когнитивные, терапевтические, адаптивные, реабилитационные и творческие.

Ключевые слова: социальный театр, диалог, социальные общности.

UDC 304:379.8

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2019.25.195587>

Social theater as a tool to enhance dialogue between different communities

Daria Vystavkina,

PhD (Sociology), Associate Professor of the Journalism, Advertising and Media Communications Chair Odesa I. I. Mechnikov National University

e-mail: vystavkina.dara@gmail.com

In nowadays Ukrainian society, there are pretty many events at the intersection of conflict situations that require understanding, dialogue, and platforms to build connections between members of different social communities. One of the ecological ways of building dialogue is social theater.

Each theater is inherently social, but we talk about free theatrical format aimed at public dialogue. In general, public dialogue is a dialogue between classes and social groups to reconcile their interests in the distribution of economic, political and cultural resources. In a specific definition, it is also the process of proclamation and converging positions so that to reach an understanding and making common decisions across different social groups.

Modern forms of the social theater include playback (narrative theater), forum theater (oppressed, invisible, etc.), educational theater (medicine, pedagogy), therapeutic theater, theater in the proposed circumstances (prison theatre, Theatre of War Productions), performances (museum theater, improvisation). Mostly they are spontaneously organized by “amateur” theaters, which are founded by activists and enthusiasts. Their focus is on the dramatic events of individuals who represent invisible groups that have specific social problems.

Thus, the general functions of the social theater can be divided into communicative, consolidating, cognitive, therapeutic, adaptive, rehabilitative, and creative.

Judith Ackroyd talks about the dual purpose of social theater to promote changes in public opinion and behavior as well to encourage the public to the partnership. That is why it is hard to overestimate the role of social theater to get unity, cooperation, and activity.

Keywords: social theater, dialogue, social communities.

References:

1. Moreno, Y. L. Wikipedia. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Moreno,_Yakob_Levi (accessed: 01.12.2019) [In Russian].
2. O metodike teatra ugnetennykh. Teatr dlya dialoga. URL: <http://tdd.org.ua/ru/o-metodike-teatra-ugnetennyh> (accessed: 01.12.2019) [In Russian].
3. Pro sotsialniy dialog v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 23 grudnya 2010 roku №1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17> (accessed: 01.12.2019) [In Ukrainian].
4. Applied Drama (2014) Theatre as Social Intervention in Conflict and Post-Conflict Contexts. Edited by Hazel Barnes and Marié-Heleen Coetzee. Cambridge Scholars Publishing. URL: <https://www.cambridgescholars.com/download/sample/57842> (accessed: 01.12.2019) [In English].

5. Hughes, J. (2017). Theatre and the social factory. Research in Drama Education. *The Journal of Applied Theatre and Performance*. Vol. 22 Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13569783.2017.1285875> (accessed: 01.12.2019) [In English].
6. Lavrinenko, D. (2015) Theatre as a Tool in Education and in Social and Political Activism : David Greig's Dr. Korczak's Example (2001) and Caryl Churchill's Seven Jewish Children : A Play for Gaza (2009). Master Dissertation. Universitat de Barcelona. URL: <https://hdl.handle.net/2445/67842> (accessed: 01.12.2019) [In English].
7. Seymour, A. (2009). Dramatherapy and social theatre : A question of Boundaries. *Dramatherapy and social theatre. Necessary dialogues*. Ed. by Sue Jennings. 240 p. [In English].